

N:o 163.

Af herrar **Å. H. Hammarskjöld** och **A. Wiklund**, i anledning af
*Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning an-
gående understöd af allmänna medel till utflyttningar i
följd af laga skiften.*

Sedan Riksdagen uti skrifvelse den 20 maj 1903 anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes låta efter nödig utredning utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i § 1 i nådiga kungörelsen den 27 september 1861, angående understöd af allmänna medel till utflyttningar i följd af laga skiften samt inom Stora Kopparbergs län verkställda storskiftesförrättningar, att beräkningsgrunderna för lämnande af utflyttningsbidrag utaf allmänna medel vid laga skifte måtte blifva lämpade efter nu rådande förhållanden, och sedan, till följd af särskilda nådiga remisser, underdåniga utlåtanden häröfver afgifvits af kungl. landtmäteristyrelsen och kungl. statskontoret, vid hvilkas afgifvande ämbetsverken dock synas trots sig sakna anledning att låta sina undersökningar och yttranden afhandla något utöfver hvad som innehölles uti ofvanberörda paragraf, har emellertid Kungl. Maj:t funnit sig böra upptaga frågan om statens bidrag till utflyttningar i följd af laga skiften till ompröfning i hela dess vidd och uti nådig proposition n:o 72, under förutsättning af upphäfvande af samtliga hittills gällande författningar i ämnet, förelagt Riksdagen till antagande förslag till förordning angående understöd af allmänna medel till utflyttningar i följd af laga skiften.

Utan att på något sätt underskatta de sträfvanden, som på detta sätt synas hafva gjort sig gällande för en ändamålsenlig lösning af frågan, har det likväl icke kunnat undgå vår uppmärksamhet, att det

förslag, som uti berörda nådiga proposition innehålles, icke synts bereda tillräckliga garantier för att medel, som anvisas, verkligen komma att för afsedt ändamål användas. Detta förhållande är väl hufvudsakliga anledningen till framkomsten af denna motion, men desslikes har det förändrade läge, hvori frågan nu kommit, och hvad som uti ärendet anförts, synts ägnadt att uppkalla nya synpunkter och spörsmål, och då hvad som sålunda förekommit oss synts vara af den beskaffenhet, att därigenom, därest Riksdagen komme att gilla vår uppfattning, ändringar uti det framställda förslaget blefve erforderliga, hafva vi funnit oss föranlåtna framställa efterföljande förslag till ändrad lydelse af den ifrågasatta förordningen och tillåta oss nu här till förtydligande framställa en redogörelse för de synpunkter, förhållanden och motiv, hvarpå ändringsförslaget är grundadt.

§§ 1 och 2.

Å sid. 16 i den nådiga propositionen yttras, att det synts som om tillräcklig anledning icke funnes, hvarför icke staten borde lämna bidrag till utflyttningar, likaväl som vid laga skifte, som första gången öfverginge by eller hemman, jämväl vid sådant skifte, som enligt 3 § 2 mom. skiftesstadgan i visst fall kunde företagas till rubbning af förut verkställt skifte.

Den tanke, som ligger uti detta uttalande, torde man obetingadt böra instämma uti.

Grunden för statens deltagande uti utflyttningskostnaderna torde nämligen vara, att det afgjort ansetts vara ett statsintresse att påskynda skiftesväsendet och därigenom befrämja odlingens utbredning och den intensivare kultur, som endast efter lyckligt genomförd ägoreglering kan förväntas. Det är ett erkännande af ägoregleringens betydelse såväl i nationalekonomiskt som privatekonomiskt och socialt hänseende, som ligger till grund för statens bidrag till utflyttningskostnaderna, och det egnahemsbildande, som i och genom ägodelningsförrättningar sker, har af staten länge erkänts vara värdt uppmuntran. Om bildande på dylikt sätt af eget hem sker genom ett laga skifte, som första gången öfvergår by eller hemman, eller vid en efterföljande ägoreglering, torde detta för staten vara af enahanda betydelse. Sedan skiftesidén trängt igenom, så att man numera sällan förmärker motstånd mot det obegränsade skiftesvitsordet, under det de sekundära delningarna icke allestädes bringas till utförande i den utsträckning och på det sätt, som önskligt vore, torde man t. o. m. hafva anledning för påståendet, att staten har större intresse af att understödja de sekundära delningarna.

Uti den nådiga propositionen omförmäles ett slag af sekundär delningsförrättning, nämligen sådan som i visst fall enligt § 3 mom. 2 skiftesstadgan kan bringas till utförande till den del sakägare därom äro eniga. Ifrågavarande slag af förrättningar äro väl under viss förutsättning att likställa med laga skiften, men som de åvägabrinda rubbningar uti en ägoindelning, som genom förutgående laga skifte eller därmed likställd enskiftesförrättning eller ock till äfventyrs därefter skedda hemmansklyfningar, ägostyckningar eller jordafsöndringar åstadkommits, torde de i allt fall icke kunna betraktas annorlunda än såsom sekundära delningsförrättningar. Ofvan förut omhandlade slag af förrättningar äro såsom sagts under viss förutsättning af laga skiftes natur, men benämnas alla i dagligt tal vanligen hemmansklyfningar. Man tänker sig t. ex. ett hemman om ett mantal, som utbrutits såsom en ägolott vid ett laga skifte, som verkställdts på 1830-talet. Detta har sedan genom upprepade hemmansklyfningar och möjligen äfven ägostyckningar uppdelats uti 6 à 8 ägolotter. Därefter hafva ägorna genomskurits af en järnväg eller landsväg eller bådadera, hvarigenom ägornas indelning blifvit i hög grad olämplig. Detta kan äfven hafva föranledts af andra omständigheter. Under förutsättning af enighet bland delägarne kan omdelning komma att ske, men som icke någon genom laga skifte tillkommen ägoskillnad därigenom rubbas, blir förrättningen endast en hemmansklyfning, och något bidrag af staten till de utflyttningar, utan hvilkas utförande någon nytta af förrättningen måhända icke är att förvänta, skulle då icke enligt Kungl. Maj:ts förslag kunna erhållas. Hade samma hemman eller ägoområde vid skiftet delats i två eller flere lotter, kan förrättningen benämnas skifte och blir därigenom af sådan beskaffenhet, att bidrag till utflyttningens utförande kunde fås. Ju tidigare skifte öfvergått en by, desto större anledning är att antaga, att behof af ny ägoreglering föreligger, men som det samtidigt vanligen inträffat, att ägolotterna vid det tidiga laga skiftet utlagts mycket stora, äro utsikterna att enligt Kungl. Maj:ts förslag få statsbidrag mindre än vid en förrättning, som innebär rubbning af ett senare skifte, hvarvid jämväl behofvet af en ny ägoreglering borde kunna antagas vara mindre. Uppenbart synes sålunda vara, att här ofvan beskrifna slag af hemmansklyfningar äro lika mycket, om icke mer förtjänta af statsbidrag för utflyttning än sådana förrättningar, som komma till utförande enligt § 3 mom. 2 skiftesstadgan under förhållanden, som tillförsäkra dem benämningen skifte. Men jämväl vanliga hemmansklyfningar af laga skiftes egenskap, det vill säga en delningsförrättning, omfattande endast en vid ett föregående laga skifte, hemmansklyfning eller ägo-

styckning tillkommen ägolott, torde böra omfattas af den föreslagna författningen.

Erinras må att utflyttning jämväl kan erfordras för ändamålsenligt utförande af sådant skifte, som omtalas uti § 3 mom. 3 skiftesstadgan.

Om samtliga nu omförmälda slag af förrättningar gäller, att de alla kunna benämnas sekundära jorddelningsförrättningar af laga skiftes egenskap, att samma nytta kan genom utflyttning vid dem åstadkommas, som genom utflyttning vid laga skiften, att statens mellankomst är desto mer påkallad, som delägarnes ekonomiska förmåga vanligen till följd af deras ringa antal är mindre än vid ett laga skifte, att det mindre tillfredsställande sätt, hvarpå de ej sällan bringas till utförande, ofta beror på att utflyttning till följd af därmed förenade höga kostnader måst undvikas, samt att denna omständighet ofta föranleder till att någon legal förrättning icke åvägbringas, utan att delägarne inrätta sig på grundvalen af en sänjedelning, hvilket förhållande genom den endast relativa säkerhet, som beredes, förlamar jordbruksintresset.

Då i anledning af Riksdagens ofvanberörda beslutade skrifvelse om revision af skifteslagstiftningen man inom de närmaste åren torde hafva att motse en förnyad sådan, har det förekommit oss mindre lämpligt att utan tvingande nödvändighet åberopa en viss paragraf uti nu gällande skiftesstadga. § 97 uti berörda stadga föreskrifver väl, att skiftesmannen och gode männen böra uppskatta och värdera den kostnad, som med utflyttningens verkställande är förenad, men då det jämlikt § 54 uti samma stadga ostridigt tillkommer delägarne, därest de alla äro om beslutet ense, att träffa öfverenskommelse jämväl om utflyttningskostnadernas eller utflyttningsbidragens belopp, blir följd, att förrättningsmännen enligt hittills gällande föreskrifter kommit att företaga uppskattning och värdering af utflyttningskostnaderna, endast om och till den del delägare icke kunnat enas. Af Kungl. Maj:t föreslagen lydelse i slutet i § 1 afser tydligen att åstadkomma en förändring af nu stadgad ordning, därigenom att delägarne, i händelse de vilja komma i åtnjutande af statsbidrag till utflyttningskostnaderna, betagas den rätt, som hittills tillkommit dem att genom öfverenskommelse bestämma beloppen af berörda kostnader. Helt naturligt är detta också oafvisligen nödvändigt, då delägarne eljest kunde befaras komma att begagna sin beslutande rätt allt för mycket till gagn för egna intressen. Är sålunda påtagligt, att här åsyftas en indirekt ändring af gällande föreskrifter, har det också synts lämpligt att låta detta expressis verbis komma till synes.

Uti skiftesstadgan förekommer icke någon bestämmelse om tiden, inom hvilken beslutad utflyttning skall vara verkställd. Det är väl sant, att flertalet landtmätare se till, att bestämmelse härom åstadkommes vid förrättningen oftast i sammanhang med beslut om betalningsterminer för delägarnes bidrag i utflyttningskostnaden. Men exempel finnes äfven på att dylik bestämmelse saknas, under det betalningsterminer väl föreskrifvits. På sådant sätt kan förklaras, att fall inträffat, då en delägare tilltvungit sig bidrag af öfrige delägare för utflyttning, utan att sådan samtidigt påbörjats och utan att den någonsin kommit till utförande. Ägaren af den mark, hvarpå åbyggnaderna stå, kan väl i sådant fall i laga ordning få dem bortskaffade, men han är också under angifven förutsättning den ende, som kan föra talan i saken. Träffas sålunda öfverenskommelse med honom, förefinnes intet hinder för att såväl öfrige delägare som staten nödgas lämna bidrag till en utflyttning, som aldrig bringas till verkställighet.

Här må medgifvas, att endast få dylika fall hittills torde kunna påvisas, men uppenbart torde vara, att i händelse staten åtager sig att betala hälften af utflyttningskostnaderna, man bör räkna med att missbruk kunna komma att ske och därför söka förebygga sådana.

Principen torde böra vara, att statsbidragets utbetalning ställes i förhållande till utfördt arbete för utflyttning. Närmast till hands ligger då att, på sätt om delägarnes bidrag vanligen bestämmes, fördela utbetalningen i terminer om t. ex. $\frac{1}{3}$ genast efter det förrättningen vunnit laga kraft, $\frac{1}{3}$ sedan arbetet bevisligen börjats och $\frac{1}{3}$ efter arbetets bringande till slut. En sådan uppdelning torde dock i afseende å statsbidraget föranleda för mycket skrifveri och besvär. Fördelarna af rättigheten att på sådant sätt i förskott uppbära de två första utbetalningarna torde åtminstone till någon del uppvägas af de olägenheter och besvär, som alltid visa sig vara förenade med utbekommande af medel, som staten skall utbetala. Att åter göra utbetalningen af statsbidraget beroende af fullständigt utförd utflyttning torde icke heller blifva lämpligt. Förhållandena visa sig nämligen vara sådana, att en jordbrukare, som bestämts skola utflytta, vanligen i sammanhang med utförandet häraf företager förändringar och förbättringar af sina åbyggnader i större eller mindre omfattning. Hans ekonomiska ställning tillåter honom icke att utföra alla dessa byggnadsarbeten på en gång, utan fördelar han vanligen arbetet på flere år. Göres statsbidragets utbekommande beroende af fullständigt verkställd utflyttning, nödgas han måhända att afstå från de omändringar och förbättringar af sina åbyggnader, som han eljest önskat skulle komma till utförande.

Jämväl lärer det vara svårt att bestämma, när en utflyttning är fullständigt utförd, och det torde möta svårighet att kunna förskaffa det intyg härom, som ansetts önskligt att föreskrifva.

Det har därför förekommit oss, som om något annat bättre sätt att få denna fråga på tillfredsställande sätt ordnad, med bibehållen garanti för staten för att medlen komme att tjäna afsedt ändamål och utan att därigenom för stort band lades på de utflyttande jordägarne, icke stode till buds än genom en bestämmelse därom, att statsbidragets lyftning gjordes beroende af verkställdt arbete för den utflyttade ägolottens bebyggande till värde motsvarande statsbidragets dubbla belopp.

Jordägare, som kan visa, att han har rätt att utfå understöd af statsmedel, torde väl kunna upplåna motsvarande belopp. Räntan kan anses blifva till någon del gulden honom genom den tjugondel han såsom särskild vedergällning enligt § 4 äger bekomma.

Emellertid händer ofta, att någon flyttning af åbyggnaderna till en ägolott icke kommer till utförande af anledningar, som icke äro förkastliga. Här syftas på sådana fall, då åbyggnader, som före förrättningen måhända vanligen varit gemensamma för två eller flere vid förrättningen hvar för sig utbrutna ägolotter, för framtiden bibehållas af endera ägolotten, under det nya åbyggnader uppföras för den eller de ägolotter, som icke fått del i åbyggnaderna. Det egnahemsbildande, som på detta sätt sker, är lika mycket förtjänt af understöd af statsmedel som förut omförmälda fall.

När nu antagligen kommer att medgifvas, att staten skall bidraga till bestridande af kostnader för utflyttningar äfven när endast ett eller flera särskilda hus flyttas, synes orättvist att icke äfven understödja det egnahemsbildande, som på detta sätt sker genom nybyggnad. Det naturliga tillvägagångssättet i dylika fall är, att, sedan gemensamma åbyggnader fördelats, kostnaden för flyttning af de åbyggnader, som tillfallit de ägolotter, som utflyttats, uppskattas och statsbidraget äfven därvid beräknas. Sedermera beror på vederbörande sakägare att sins emellan göra de enskilda aftal, som med deras intressen må anses förenliga. Bestämmas emellertid, att statsbidragets utbetalning skall göras beroende af verkställd utflyttning, kan nu antydd väg för ordnande af förhållandena icke beträdas.

Det synes därför nödigt bestämma, att ägolott, hvars åbyggnader inlösas af en annan ägolott, som samma åbyggnader förutan icke kan anses vara fullständigt bebyggd, och inom hvars tilldelade område åbyggnaderna måste vara belägna, skall vara berättigad till statsbidrag för uppförande af nya åbyggnader till belopp, motsvarande hälften af den kost-

nad, hvartill utflyttning af ägolottens åbyggnader beräknats och värderats, och att utbekommande här af göres beroende af utfördt nybyggnadsarbete till dubbla beloppet af statsbidraget.

Här har nu påvisats nödvändigheten af bestämmelser till betryggande af att medlen komma att tjäna afsedt ändamål, och härvid har måhända framstått såsom nödvändigt att något försvåra utbekommande af statsbidrag.

I afseende däremot å själfva tillvägagångssättet vid uppbärande och kvitterande af statsbidraget, synes erforderligt att förenkla proceduren. Föreslagna stadganden härom äro desamma, som nu gälla, och vid deras tillämpning ställer det sig på följande sätt.

En vanlig småbrukare eller bonde har att härom uppsätta en ansökning. Härför anlitar han vanligen en skrifkunnig person. Lämpligast är därefter att skicka in ansökningen till ett ombud i residensstaden och anmoda honom att ombestyra saken. Denne skrifver då till häradsskrifvaren och infor drar bevis. Häradsskrifvaren utfärdar ett bevis om ägare eller innehafvare af det angifna hemmanet m. m. När detta kommer till ombudet, befinnes det törhända, att häradsskrifvarens intyg icke stämmer öfverens med sökandens och ej heller med landtmätarens till Kungl. Maj:ts befallningshafvande lämnade uppgifter. Ett erfaret ombud förstår då, att förändring i äganderätts- eller åborättsafseende skett i sammanhang med skiftet. Ett oerfaret ombud återsänder ansökningen till sökanden mot postförskott på 6 à 8 kr. I bästa fall vänder sig ombudet till förrättningsmannen och får af honom ett bevis om de förändringar beträffande innehafvet af hemmanet, som under skiftesförrättningen inträffat, och om de afhandlingar, hvar på dessa grundat sig. Därefter skrifver han till sökanden och anmodar honom sända afskrifter af dessa handlingar och desslikes afskrifter af lagfartsbevis eller åbobref o. d. Härvid kan väl hända, att sökanden har dessa hos sig, men oftare torde inträffa, att de äro hos domstol för lagfarts- eller in-teckningsfråga eller hos någon sökt eller funnen långifvare.

Man må emellertid förutsätta, att erforderliga afskrifter slutligen anskaffats. Huruvida hvad som sålunda presterats, visar sig tillräckligt att tillfredsställa landskamreraren, så att han, som alltid fruktar kungl. kammarrättens anmärkningar, vågar tillstyrka medlens utanordning, är en annan sak. Det ena torde härvid inträffa lika ofta som det andra. Ofta har utflyttande delägare fått vänta två eller tre år och ännu längre på utbekommande af det ringa statsbidraget, som han icke kunnat utfä, förrän han efter vunnen lagfart eller åborätt blifvit uti mantals- och taxeringslängder upptagen för sin ägolott. Har så dödsfall under tiden

inträffat, så kunna ännu några år gå, innan bidraget kan utbekommas. Säkert är, att många exempel på att svårigheter uppstått i fråga om utfående af statsbidraget kunna uppvisas. Ha ändtligen medlen utanordnats, då blir ombudets sak att anskaffa fullmakt och utkvittera beloppet, som sedan, *efter afdrag af ersättning för kostnader och besvär*, öfversändes till den lycklige utflyttade jordbrukaren. Att dessa afdrag alltid utgjort en stor procent af statsbidraget är säkert och att de ofta äfven uppgått till 20 å 30 kronor och äfven till ännu mera, torde icke förvåna, i betraktande af det myckna besvär, som ärendets skötsel kan hafva förorsakat.

Uppenbart torde sålunda vara, att bestämmelserna i denna del äro otillfredsställande och att föreskriften om understödsbeloppets utbekommande utan någon kostnad för jordägaren är en tom bokstaf.

Förhållandet är nu det, att en förrättningsman icke kan godkänna delägare vid en förrättning, utan att han legitimerar sig och styrker sin rätt till jorden. Den granskning, som vid en jorddelningsförrättning och före dess fastställelse sker, måste därför äfven anses betryggande för att bestämma, hvem som har rättighet att lyfta statsbidraget, och som Kungl. Maj:ts befallningshafvande af de handlingar, förrättningsmannen åligger öfversända, kan se, hvilka som vid förrättningen varit ägare eller innehafvare af de särskilda ägotterna, torde sökanden icke böra åläggas att uti berörda afseende vidtaga någon särskild åtgärd, utom i det fall, att förändring efter utflyttningshandlingarnas upprättande skett.

Någon höjning af anslaget torde icke behöfva göras nu, då de belopp, som komma att tagas i anspråk af detsamma, till följd af nu föreslagna ändringar, åtminstone icke under första åren torde komma att blifva afsevärda. Skulle det sedermera visa sig, att utflyttningar mera allmänt för framtiden komme att ske, är detta endast ägnadt att bereda tillfredsställelse. Någon tillförlitlig utredning angående kostnaderna för utflyttningar vid verkställda hemmansklyfningar, lär i allt fall vara omöjlig att åstadkomma.

Med anledning af hvad sålunda anförts, få vi föreslå Riksdagen att i anledning af Kungl. Maj:ts ofvan omförmälda nådiga proposition för sin del antaga följande

Förslag

till förordning angående understöd af allmänna medel till utflyttningar i följd af laga skiften eller förrättningar af laga skiftes egenskap.

§ 1.

Understöd till utflyttning i följd af laga skifte eller förrättning af laga skiftes egenskap må, efter det förrättningen blifvit fastställd, erhållas af allmänna medel utan återbetalningsskyldighet med belopp motsvarande hälften af den kostnad, hvartill utflyttningen blifvit i stadgad ordning af förrättningsmännen uppskattad och värderad.

§ 2.

Landtmätare, som förrättat laga skifte eller förrättning af laga skiftes egenskap, åligger att inom en månad, efter det han återfått karta och handlingar med påskrift å den förra om fastställelse, till Kungl. Maj:ts befallningshafvande insända bestyrkta afskrifter af värderingsinstrument och likvid rörande utflyttningskostnaderna samt af beviset därom, att förrättningen blifvit fastställd.

§ 3.

Understöd af allmänna medel uppbäres och kvitteras af utflyttande delägare.

När utflyttande delägare vill lyfta understöd af allmänna medel, skall han därom hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande göra ansökning, hvarvid fogas dels bevis antingen af förrättningsmannen eller af de gode män, som undertecknat värderingsinstrumentet öfver utflyttningskostnaderna, eller af tvenne andra trovärdiga personer därom, att åtgärder för den utflyttade ägolottens bebyggande utförts till dubbla värdet af det utflyttningsunderstöd, som begäres, dels ock, därest sökanden är annan än den, som uti värderingsinstrumentet och likviden rörande utflyttningskostnaderna angifvits såsom ägare eller innehafvare af den utflyttade ägolotten, erforderligt bevis om sökandens behörighet att lyfta statsunderstödet.

Önskar ägare eller innehafvare af utflyttad ägolott att med bibehållen rätt till statsbidrag försälja ägolottens åbyggnader och i stället förse sin ägolott med nya åbyggnader, må dylik försäljning icke kunna ske till annan än ägare eller innehafvare af den ägolott, på hvars tilldelade ägoområde den utflyttade ägolottens åbyggnader äro belägna,

under villkor desslikes, att sistberörda ägolott samma åbyggnader förutan i förhållanden till ägolottens storlek och beskaffenhet icke kan anses vara fullständigt bebyggd. Lämna af förrättningsmannen till Kungl. Maj:ts befallningshafvande insända handlingar härom icke tillräckliga upplysningar, åligger sökanden att i erforderliga delar styrka förenämnda förhållanden.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande skall därefter enligt i § 1 stadgad grund bestämma understödets belopp samt därpå låta genom kronobetjäningen mot kvitto utan kostnad tillstålla jordägaren utanordnade medel.

§ 4.

Utflyttande delägare äger att tillgodonjuta en tjugondel af det på hans ägolott belöpande understöd såsom särskild vedergällning för olägenheter, besvär och omsorger, hvilka med utflyttningen äro förenade. Den öfriga delen af understödet tillgodokommer alla i utflyttningskostnaden deltagande delägare i skifteslaget på det sätt, att afräkning därför sker å hela den flyttningskostnad, som för den utflyttande i föreskrifven ordning blifvit bestämd, hvadan endast återstoden utgöres af delägarne.

Genom denna förordning upphäfves kungörelsen den 27 september 1861 angående understöd af allmänna medel till utflyttningar i följd af laga skiften samt inom Stora Kopparbergs län verkställda storskiftesförrättningar, med däri genom kungörelse den 8 december 1876 gjorda ändringar, äfvensom kungörelsen den 1 oktober 1875 angående understöd af allmänna medel till utflyttningar i följd af laga skiften i Gottlands län.

Denna förordning träder genast efter utfärdandet i kraft, men skall icke tillämpas beträffande redan afslutade laga skiften, såvidt ej med anledning af skiftets återförvisande till förrättningsmannen ny likvid af utflyttningskostnaderna erfordras.

Det utskott, till hvilket motionen varder remitterad, torde vidtaga de redaktionsändringar, som anses erforderliga.

Stockholm i april 1906.

Hugo Hammarskjöld.

Ad. Wiklund.